

Cvičení – Syntaktické vztahy

Velmi nekompromisně a tvrdě se prezident české republiky Václav Klaus během svého střeďečního pobytu v Ostravě vyjádřil na adresu zastánců bezplatného vysokoškolského vzdělání, když doslova řekl, že bezplatné studium na univerzitách považuje za parazitování studentů na zbytku společnosti, a přeplněná aula Ekonomické fakulty VŠB-TU ho za tento výrok dokonce odměnila potleskem, ačkoli o tom, že za vysokou školu by studenti měli platit, mluvil Klaus na základě dotazu jednoho z posluchačů, který připomenul, že ne všichni studenti jsou na tom ekonomicky dobře. (Podle denního tisku, upraveno, zkráceno)

a) S jakými syntaktickými vztahy pracuje valenční syntax?

Mezi větnými členy se vyskytují dva typy vztahů: I) vztahy sémantické a II) formálně syntaktické. Vztahy sémantické jsou a) predikace, b) determinace, c) koordinace, d) adordinace.

Vztahy formálně syntaktické jsou 1) závislost (hypotaxe), 2) souřadnost (parataxe). Závislost dále podle způsobu, jakým je vyjadřována, dělíme na shodu (kongruenci), řízenost (rekcí) a přimykání (adjunkci).

Valenční syntax pracuje s tímto chápáním syntaktických vztahů:

Rozlišujeme **dva základní syntaktické vztahy**, a to vztah mezi členy nebo celky:

- **na téže syntaktické úrovni, tj. ZMNOŽENÍ** (koordinace a adordinace);
- **na různých syntaktických úrovních, tj. DOMINACE** (dříve determinace, subordinace).

b) V textu cvičení popište jednotlivé vztahy, mezi kterými členy jsou vyjádřeny.

- Dominace – spočívá v tom, že jeden z výrazů je užit v daném spojení jako člen **nadřazený (dominující)**, další výraz (výrazy) jsou na něm **závislé** (jsou to členy **dominované**). Závislost dominovaného členu v rámci syntagmatu se projevuje formálně, a to trojím způsobem: shodou, řízeností nebo přimykáním.

Shoda – např. *Klaus mluvil; bezplatné studium*

Řízenost – např. *považuje za parazitování; na adresu zastánců*

Přimykání – např. *vyjádřil se tvrdě*

- Koordinace – **obsazování téže syntaktické pozice**; složky koordinační skupiny tvoří člen několikanásobný, pojmenovávají více **rozdílných** entit (= osob, vlastností, objektů reality apod.);

např. v textu: *nekompromisně a tvrdě*; je to typ

dědeček, babička, vnučka a vnuk; příjemná a ochotná (prodavačka)

- Adordinace – **obsazování téže syntaktické pozice**; složky skupiny adordinační pojmenovávají **stále tutéž** entitu, a to více výrazy;

např. v textu: *prezident české republiky Václav Klaus* (ve své podstatě je to ale jen prezident Václav Klaus); republiky – Atn, české - Atk; je to typ

Jan Amos Komenský, učitel národů (tady také: Jan Amos Komenský, učitel (národů je Atn).

Kromě doporučené literatury je možné nahlédnout do Adam, Robert a kol. *Úvodní jazykový seminář*. Výklad a cvičení. Praha: Karolinum 2015, s. 89–94.

Fakultativní úkol:

Naznačte graficky syntaktickou strukturu souvětí v cvičení a určete druh vedlejších vět.

I	+	IV
↘ 2 příslovečná časová		↘5a ↘5b přípustková
↘3 předmětová		↘6 předmětová
		↘7 přívlastková
		↘8 předmětová